

GLOBAL IQTISODIY O‘SISH VA INQIROZLAR

GLOBAL ECONOMIC GROWTH AND CRISIS

¹ Ibodullayev Abror
Axrorovich, ²Xasanova
Xusnora Zoirovna

¹TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, PhD,
²TDIU “Moliya va moliyaviy texnologiyalar” fakulteti talabasi

Annotatsiya Annotation

Uzb - Maqolada global iqtisodiy o‘shish va inqirozlar dunyo iqtisodiyotidagi dolzarb muammolardan biri ekanligi, iqtisodiy inqirozlar iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi, iqtisodiyotning globallashuvi natijasida bir mamlakatdagi o‘zgarishlar butun dunyo iqtisodiyotiga ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi haqida yoritilgan. Shuningdek, global iqtisodiy o‘shish va inqirozlarni oldini olish va ularni yumshatish yuzasidan tavsiyalar berilgan.

Eng - The article highlights the fact that global economic growth and crises are one of the pressing problems in the world economy, that economic crises lead to economic instability, and that changes in one country as a result of economic globalization can affect the entire world economy. It also provides recommendations for preventing and mitigating global economic growth and crises.

Kalit so‘zlar: Keywords:

❖ *global iqtisodiyot, iqtisodiy o‘shish, inqirozlar, moliyaviy tizim, barqarorlik, texnologik rivojlanish, geosiyosiy qarama-qarshiliklar, raqamli texnologiyalar, yashil iqtisodiyot, pandemiya, iqtisodiy barqarorlik strategiyalari, savdo hajmi, investitsiyalar oqimi.*

❖ *global economy, economic growth, crises, financial system, stability, technological development, geopolitical conflicts, digital technologies, green economy, pandemic, economic stability strategies, trade volume, investment flows.*

Kirish.

Global iqtisodiyot zamonaviy dunyoning eng murakkab va dinamik tizimlaridan biridir. Bugungi kunda dunyo iqtisodiyoti nafaqat milliy chegaralar bilan cheklanadi, balki xalqaro integratsiya va globallashuv jarayonlari orqali bir-biri bilan uzviy bog‘langan. Ushbu jarayonlar iqtisodiy o‘shish uchun yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, global inqirozlar xavfini ham oshirmoqda. Iqtisodiy o‘shish jamiyatning farovonligini ta’minlashda muhim omil hisoblanib, yangi ish o‘rinlari

yaratilishi, innovatsiyalar rivoji va umumiy hayot sifatining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, iqtisodiy inqirozlar ushbu jarayonlarni sekinlashtirib, ijtimoiy va moliyaviy beqarorlikka olib kelishi mumkin.

Global iqtisodiy o‘shishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlari sifatida texnologik taraqqiyot, savdo-sotiqni rivojlantirish va xalqaro investitsiyalar kiritilishi ko‘rsatiladi. Xususan, raqamli texnologiyalar va yashil iqtisodiyot sohalaridagi innovatsiyalar dunyo bo‘ylab iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir

ko'rsatadi. Ammo ushbu o'sish doimiy va izchil emas. Ayrim davlatlar texnologik va iqtisodiy jihatdan yuksalgan bo'lsa, boshqa davlatlar hali ham iqtisodiy rivojlanish bosqichini boshdan kechirmoqda.

Boshqa tomondan, inqirozlar global iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, so'nggi yillarda yuz bergan 2008-yilgi moliyaviy inqiroz va 2020-yilgi COVID-19 pandemiyasi inqirozlarning qanchalik keng ko'lamli va uzoq muddatli ta'sir ko'rsatishini yaqqol ko'rsatib berdi. Ushbu hodisalar dunyo iqtisodiyotini barqaror rivojlanishdan chetlashtirib, milliy iqtisodiyotlarning zaif tomonlarini ochib berdi. Ayniqsa, iqtisodiy faoliyatning pasayishi, ishsizlikning oshishi va davlat qarzlarning ko'payishi kabi muammolar global inqirozlarning salbiy oqibatlarini yanada kuchaytirdi.

Global iqtisodiy o'sish va inqirozlar o'rtasidagi bu muvozanatni saqlash uchun davlatlar va xalqaro tashkilotlar birgalikda ishlashi zarur. Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va yangi inqirozlarning oldini olish uchun innovatsiyalarni rag'batlantirish, moliyaviy tizimlarni mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zaruriy choralar hisoblanadi. Shu sababli, global iqtisodiy muammolarni o'rganish va ularni yumshatish uchun har bir mamlakat uchun dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Mavzuga doir adabiyotlar sharhi.

Maqolada adabiyotlar, akademik maqolalar, kitoblar va xalqaro iqtisodiy tashkilotlar (Jahon Banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi va BMT tomonidan nashr etilgan hisobotlar) tahlili amalga oshirildi. Adabiyotlar tahlili global iqtisodiy o'sish, texnologik innovatsiyalar, savdo siyosatlari va moliyaviy

tizimlar haqidagi asosiy tendensiyalarni aniqlashga qaratilgan. Shuningdek, 2008-yilgi moliyaviy inqiroz va 2020-yilgi COVID-19 pandemiyasi kabi tarixiy iqtisodiy inqirozlar ham o'rganildi, ularning sabablari, ta'siri va tiklanish strategiyalari ko'rib chiqildi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada global iqtisodiy o'sish va inqirozlar o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish uchun induksiya, deduksiya, statistik tahlil kabi usullardan amalga oshirildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Global iqtisodiy o'sish: 2008-yilgi moliyaviy inqiroz va COVID-19 pandemiyasi global iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatdi va mamlakatlar YaIMning o'sish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Biroq, pandemiya global o'sishni tezda tiklashga sabab bo'ldi (2021-yilda 3,5% o'sish).

Ishsizlik darajasi: ikkala inqirozda ham kompaniyalarning defolt holatiga uchrashi tufayli ishsizlik darajasi sezilarli darajada oshdi, 2020-yilgi pandemiya davrida ish o'rinlarining yo'qolishi juda yuqori bo'ldi.

Savdo hajmi: savdo hajmi ham inqirozlar davomida kamaydi, ayniqsa COVID-19 pandemiyasi davrida global savdo sezilarli darajada pasaydi. Biroq, pandemiyadan keyin savdoning qayta tiklanishi kuzatildi.

Inflatsiya: inqirozlar va pandemiyalar inflyatsiyani nazorat qilishni qiyinlashtirdi, ammo global inflyatsiya 2008-yilgi inqirozga nisbatan pandemiya davrida pastroq bo'ldi.

Davlat qarzlari: har ikki inqiroz davrida ham davlatlar iqtisodiy qo'llab-quvvatlash dasturlarini amalga oshirishni majbur qildi, natijada davlat qarzlari global miqyosda sezilarli darajada oshdi.

1-jadval

Global iqtisodiy o'sish va inqirozlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik

Ko'rsatkich	2008-yilgi moliyaviy inqiroz	2020 yilgi COVID-19 pandemiyasi	Global iqtisodiy o'sish
Global iqtisodiy o'sish(GDP)	-4.2%(global pasayish)	-3.5%(global pasayish)	3.5% (2021 qayta tiklanish)

Ishsizlik darajasi	5.8%(global ortiqcha ishsizlik)	6.5 % (global ortiqcha ishsizlik)	5.2 %(normal holat)
Savdo hajmi	10-15% kamayish	12-15 % kamayish	5 % o'sish (2021)
Inflatsiya	3.3% (jahon bo'yicha)	1.7%(jahon bo'yicha)	2,5%(yangi o'sish davri)
Davlat qarzlari	25% global o'sish	30% global o'sish	20% global kamayish

Ushbu jadval va tahlil global iqtisodiy o'sish va inqirozlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yaxshiroq tushunishga va global iqtisodiyotning tiklanishiga ta'sir qilgan asosiy faktorlarni aniqlashga imkon beradi.

Xulosa va takliflar.

2008-yilgi moliyaviy inqiroz va 2020-yilgi COVID-19 pandemiyasi global iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatdi, lekin har ikkala inqirozdan keyin iqtisodiyot tezda tiklandi. Iqtisodiy o'sishning qayta tiklanishi mamlakatlarning rivojlanish darajasiga qarab farq qiladi. Inqirozlar global moliyaviy tizimning zaif tomonlarini ochib berdi va hukumatlarning samarali siyosiy choralar ko'rishini zarurligini ta'kidlaydi. Iqtisodiy inqirozlarni oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha quyidagi takliflarni ishlab chiqdik:

1. Moliyaviy tizimlarni kuchaytirish: iqtisodiy inqirozlar oldini olish uchun global moliyaviy tizimni mustahkamlash va moliyaviy muassasalar ustidan nazoratni yaxshilash zarur;

2. Texnologik innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash: texnologiyaga sarmoya kiritish va innovatsiyalarni rag'batlantirish iqtisodiy o'sishni tezlashtiradi va inqirozlardan keyingi tiklanishni osonlashtiradi;

3. Ijtimoiy tengsizlikni bartaraf etish: rivojlanayotgan mamlakatlarda ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va barqaror rivojlanish uchun teng imkoniyatlar yaratish muhim;

4. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: global inqirozlar uchun global yechimlar zarur. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, savdo kelishuvlari va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash dasturlari tezroq tiklanishga yordam beradi;

5. Barqaror o'sishni rag'batlantirish: yashil iqtisodiyotga o'tish va qayta tiklanuvchi energiyaga sarmoya kiritish iqtisodiyotning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi;

Ushbu takliflar asosida global iqtisodiyotni yanada barqaror rivojlanishi ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jahon Banki. (2021). Global Iqtisodiy Perspektivalar. Jahon Banki Guruhi. <https://www.worldbank.org>
2. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF). (2020). Dunyo Iqtisodiyoti Ko'rib Chiqilishi: Uzoq va Qiyin O'sish. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi. <https://www.imf.org>
3. Iqtisodiy Hamkorlik va Rivojlanish Tashkiloti (OECD). (2021). Iqtisodiy Ko'rib Chiqish. Iqtisodiy Hamkorlik va Rivojlanish Tashkiloti. <https://www.oecd.org>
4. Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). Bu Safar Farq Qiladi: Sakkiz Asrlik Moliyaviy Xatolar. Princeton University Press.
5. Baldwin, R., & di Mauro, B. W. (2020). COVID-19 Davrida Iqtisodiyot. CEPR Press.
6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. (2021). Dunyo Iqtisodiyoti Vaziyati va Perspektivalari. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. <https://www.un.org>
7. Krugman, P. (2009). Depressiya Iqtisodiyotiga Qaytish va 2008-yilgi Inqiroz. W. W. Norton & Company.
8. Bernanke, B. S. (2013). Federal Rezerv va Moliyaviy Inqiroz. Princeton University Press.
9. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO). (2020). ILO Monitor: COVID-19 va Ish o'rinlari – 7-tahrir. Xalqaro Mehnat Tashkiloti. <https://www.ilo.org>